

De professionaliteit van het kunstenaarschap

maar DOE het – met hart en ziel / om de kost te verdienen

door: Ton Kruse

Er bestaan twee manieren om naar de werkelijkheid te kijken die onderscheiden moeten worden wanneer je poogt een werkelijkheid te beschrijven. De eerste manier is beschrijven hoe zaken daadwerkelijk 'zijn'. Wat is er waar te nemen en te onderscheiden, hoe werkt wat je ziet en aantreft en wat gebeurt er. De tweede manier is beschrijven hoe zaken zouden 'moeten zijn'. Wat zou je willen aantreffen, hoe zou dat moeten werken en wat zou er gebeuren als de werkelijkheid 'werkelijk was' zoals je beschrijft. Deze twee manieren van beschrijven door elkaar halen zal misverstanden opleveren.

Wanneer je, zoals ik hier van plan ben, over hedendaags kunstenaarschap gaat schrijven, is het onderscheid tussen hoe het *is* en hoe het zou moeten of kunnen zijn extra belangrijk. Want over kunst bestaan veel ideeën, die meestal niet expliciet worden gemaakt wanneer we het erover hebben. Niet in de politiek, niet in de kunstgeschiedenis en kunstkritiek, niet in de handel, niet aan de kunstacademies en ook niet onder kunstenaars zelf.

Als ik me beperk tot de autonome en scheppende kunst,¹ heb ik het niet over design (product, mode, grafisch en architectuur - de toegepaste kunst), over de entertainmentindustrie (alle pop-, vermaaks- en publiekscultuur), of over de uitvoerende kunst. Zonder over deze domeinen uitspraken te doen (bijvoorbeeld over waar en hoe deze zijn verweven met de autonome, scheppende kunst), baken

---

¹ Onder autonome, scheppende kunst versta ik kunstwerken die gemaakt worden om zichzelf. Het is autonoom: Het werk hoeft dus niet aan een vooraf bepaalde vraag, noodzaak of voorwaarde te voldoen - behalve aan de voorwaarde dat het niet aan een vooraf bepaalde vraag, noodzaak of voorwaarde hoeft te voldoen. Dus ook niet aan vragen, intenties of noden die de maker van het werk zelf zou kunnen hebben. De maker benadert het werk zelf dan ook als 'eerste lezer' (term van Paul Ricoeur) ofwel beschouwer en het scheppingsproces bestaat uit een dialoog tussen het begrip en voorstellingsvermogen van de maker en het werk. Het is scheppend: Het werk voegt iets toe aan wat er al is: het is een werkelijkheid of gebeuren in, tussen en met de andere zijnden. Hierbij schuif ik de vraag terzijde in hoeverre het 'uitvoeren' van een werk een gelijk- of andersoortig, maar niettemin scheppend karakter kan hebben.

Het kan gaan om literatuur, muziek, choreografie als ook om zogenaamde 'beeldende kunst'. Ik zet de laatste tussen aanhalingstekens omdat de hedendaagse, beeldende kunst (niet als historische aanduiding, maar als modus voor het bedrijven en begrijpen van kunst) niet meer uitgaat van een onderscheid in 'disciplines' die zijn gecategoriseerd op het gebruik van media. Buiten de hedendaagse, beeldende kunst wordt het categoriseren van de kunsten in disciplines (gek genoeg) nog wel gehandhaafd. We spreken nog steeds van hedendaagse literatoren, van choreografen en van componisten. In de hedendaagse, beeldende kunst wordt echter dit disciplinedenken helemaal losgelaten, en wordt zowel gecomponeerd, choreografeerd, geschreven, en zowel gewerkt met voormalige 'beeldende' disciplines (schilderen, tekenen, sculptuur) als gewerkt met 'nieuwe media', en met voorheen niet als 'kunstmedia' herkende media gewerkt. Hiertoe behoren ook zogenaamde 'efemere' media, het denken, het gebeuren en het handelen.

De professionaliteit van het kunstenaarschap

ik de autonome kunst in dit essay af als een van de genoemde domeinen te onderscheiden domein. Ik wil me hier afvragen wat de professionaliteit is van een autonoom, hedendaags kunstenaar. Enerzijds hoe deze professionaliteit heden ten dage wordt begrepen als wat het zou moeten zijn, anderzijds wat deze daadwerkelijk inhoudt. Kan een kunstenaar professioneel zijn? Is kunst bedrijven een beroep of een baan? Is kunst een onderneming? En hoe zijn deze aspecten als professioneel te begrijpen?

kunst en industrie: een bord linzensoep of .... wat?

In de jaren negentig van de twintigste eeuw studeerde ik autonome kunst aan de Academie voor Beeldende Kunst van Enschede. Toentertijd, en misschien nu ook nog wel, beter bekend (en voor sommigen zelfs berucht) als de Aki, welke naam historisch afkomstig was als afkorting voor de Akademie voor Kunst en Industrie. Misschien is het betekenisvol dat in de oorsprong van de naam van de Academie waar ik autonome kunst aan studeerde al een onderscheid werd aangebracht tussen enerzijds *kunst*, en anderzijds *industrie*. Hoe dat betekenisvol zou kunnen zijn laat ik hier staan als suggestie, zonder verdere uitwerking en argumentatie.

In ons land was en is de Academie voor Beeldende Kunst geen onderdeel van de universiteit, zoals dat in het buitenland nog wel gewoon is, maar werd en wordt deze in Nederland ondergebracht als zelfstandige Hogeschool in het Hoger Beroepsonderwijs. Ik studeerde dus autonome kunst, maar aan een Academie die was ondergebracht in het Hoger Beroepsonderwijs. Bestudeerde ik nu een veld van academisch onderzoek en kennisverwerving, of werd ik 'opgeleid' tot een zeker beroepsbeoefenaar? Ook deze vraag laat ik hier voor wat hij is. Zij geeft slechts aan met welke onduidelijkheden rond de definiëring van de professionaliteit van autonoom kunstenaars we te maken hebben.

Ik studeerde dus aan de Aki autonome kunst en zo in het laatste studiejaar van de bachelor begon ik me zorgen te maken over hoe het na de studie verder met me zou moeten. Hoe zou ik aan geld gaan komen? Als kunstenaar nou inderdaad een beroep was, hoe zou ik dan met kunst geld kunnen verdienen? Er bestonden en bestaan geen vacatures voor autonoom kunstenaars. Alleen een enkele opdracht, toen nog wat meer dan nu. Wanneer we als studenten onze docenten vroegen hoe zij dat nou deden, dan kreeg je meestal weinig concrete antwoorden. Ach ja, je moet gewoon véél werk onderbrengen in kunstuitlenen. Vooral véél. Dan krijg je ieder jaar toch een aardig bedrag binnen. Of er werd verwezen naar het zoeken van een galerie. Waarmee gesuggereerd werd dat je werk moest hebben dat zich daar liet verkopen. Hoe dat zoeken naar een galerie voor henzelf in zijn werk was gegaan, voor zover van toepassing - want er waren ook docenten die geen vaste galerie 'hadden', dat bleef in het midden. Wat nooit rechtstreeks werd gezegd, maar wat

De professionaliteit van het kunstenaarschap

wel zo was, was dat de docenten hun eigen inkomen haalden uit alleen of voornamelijk hun docentschap.

Op een werkschouw (zo werden de tentamens op de Academie genoemd) in dat laatste studiejaar liet ik me daarom eens ontvallen dat ik graag 'een publiek' wilde gaan opbouwen, en daarmee hoopte op een bron van inkomsten. Mensen die werk van mij wilden zien en ook ervoor wilden betalen. Ik vertelde ook over mijn zorgen over hoe het verder zou moeten na de studie (ik kom helaas niet uit een familie waar er al een (spreekwoordelijke) zak geld voor me klaar stond). Op het beoordelingsrapport schreef één van de beste en eveneens één van mijn meest geliefde docenten: 'als jij bereid bent om je ziel te verkopen voor een bord linzensoep, dan mag je wat mij betreft NU met een schoolverklaring de academie verlaten.'

Natuurlijk is het tussen mij en mijn docent later weer goed gekomen. Ik heb gewoon mijn studie afgemaakt en mijn 'diploma' behaald, mét volle instemming van mijn, deze betreffende, docent. Wat zij ook gedacht heeft toen zij dat opschreef, het mag duidelijk zijn dat ik niet werd geacht autonome kunst te studeren en te bedrijven om daarmee geld te kunnen gaan verdienen.

In het jaar na het afronden van mijn studie had ik als één van de weinige studenten van mijn jaar al een solo-expositie in een galerie waar ik 'op stal' was, zoals dat toch wel denigrerend heet (zijn kunstenaars soms een soort vee?). Er was één andere student van mijn jaar die meteen bij een zogenaamde 'grote' galerie terecht kon, in Amsterdam - ik zat zelf in Haarlem - maar die moest naar verluid wel 70% commissie op zijn werk aan de galerie afstaan. Toen vond ik dat nog gekkenwerk: het is immers jouw werk? Dan moest je toch ook het hoogste percentage van de opbrengst bij verkoop krijgen? Zo dacht ik toen.

Maar goed, ik deed dus al een solo bij een professionele galerie. Ik zou blij en tevreden moeten zijn dat ik, ook nog eens als één van de weinigen, in het eerste jaar na mijn afstuderen al werk verkocht. In werkelijkheid vond ik het echter een vreselijke ervaring. Dat kwam doordat je op de Academie kunst bedrijft als onderwerp van studie. Je doet kunst² om iets te weten te komen, en zo wordt je werk ook benaderd en besproken. Met je medestudenten en met je docenten en gastdocenten. In de galerie is je werk opeens een 'product', handelswaar met een nogal onduidelijke functie. Met de galerist heb je misschien best eens een goed gesprek over je werk en over kunst, maar meestal is dat contact toch vooral gericht

---

² Uit het Middelnederlandsch Woordenboek: CONSTE: Woordsoort: znw (v), Varianten: const, cunste, cunst, van den stam van connen, Modern lemma: kunst - met de betekenis van: Het kunnen, in den zin van kennen of weten; Kennis, kunde, wetenschap; ook een vak van wetenschap of studie. Met een 2den nv. verbonden, kennis van.

De professionaliteit van het kunstenaarschap

op de organisatie, afspraken en administratie. Over wat hij verder met je werk nog van plan is. Van de expositie hoor je hooguit van bezoekers dingen als: wat een bijzonder wérk - of: wat een mooie kleuren. En van je galerist hoor je wat je verkocht hebt. Ik vond het deprimerend. Het geld dat ik ermee verdiende ging ook gewoon op aan levensonderhoud en materialen voor 'nieuw werk'. Het geld dat ik verdiende verdween gewoon net als alle andere geld in de processen van het leven. Zonder een spoor achter te laten. Ik heb het er heel moeilijk mee gehad. Toentertijd hadden we nog een minister van Cultuur in ons land, Hedy d'Ancona. Zij was de laatste die zich minister van Cultuur mocht noemen. En deze had het op televisie wel eens over 'nikserigheid'. Precies dát was wat ik voelde bij de galerie, de verkooptentoonstellingen en het daarmee verdiende geld. Nikserigheid.

Jaren later heb ik op de dag van de opening van weer eens zo'n verkooptentoonstelling in een galerie (een andere inmiddels) al mijn werk opgehaald. Terwijl ik mijn werk van de muren pakte en inlaadde in de auto, sputterde de galerist tegen me, met wat bibberende stem: dit is héél onprofessioneel van je Ton. Ik keek haar eens goed aan, en zei: inderdaad, dit is heel onprofessioneel allemaal.

Op wie mijn opmerking nou sloeg, op mij of op haar, dat liet ik in het midden.

professie en beroep: het ik en de anderen

Professionaliteit komt als term etymologisch van het Latijnse woord *professio*. Dat betekende zoiets als publiekelijk verklaren, het doen van een openlijke bekentenis. Wat verklaarde je dan? Dat je je ergens aan wilt verbinden, je aan iets zult committeren. Het werd het woord dat gebruikt werd voor het doen van de zogenaamde eeuwige geloften wanneer iemand toetreedt tot een kloosterorde en tot een celibatair, 'religieus'³ leven. Een professie is dus een officiële verklaring van commitment, van toewijding. Er zijn twee zijden aan zo'n verklaring. Enerzijds is er de officiële, publiekelijke kant. Je doet dit ten overstaan van een gemeenschap, die je levensstaat en rol vervolgens volgens je verklaring zal begrijpen. Anderzijds is er de kant van de persoonlijke toewijding. Je verklaart, en dit dus officieel, je leven te willen gaan wijden aan een bepaalde zaak. Bij een professie horen en hoorden bepaalde eden. Dat zijn de zogenaamde geloften of beloften. Dus de professie, de officiële verklaring had het karakter van een belofte. Je zou kunnen zeggen: door officieel

---

³ Ik zet het woord religieus tussen aanhalingstekens omdat de tegenwoordig meest gangbare vertaling ervan wordt gegeven in het Nederlandse woord: godsdienstig. Etymologisch valt hier ook het één en ander over te terug te vinden en vaak kiest men dan voor het Latijnse 'religare', wat verstaan werd als 'verbinden'. Persoonlijk voel ik meer voor het Latijnse 'relegere', wat zoveel wilde zeggen als 'opnieuw lezen'. Bij beide herkomsten wordt dus eigenlijk niets gezegd over een 'dienst' aan een godheid.

De professionaliteit van het kunstenaarschap

bekend te maken dat je je geroepen voelt je aan een zekere zaak toe te wijden, wordt die verklaring waar gemaakt in de toekomst van je verdere leven en je rol, vanaf dan, in de samenleving of gemeenschap. In allerlei taken kennen we dit nog altijd terug, hoewel in steeds mindere mate. Medici leggen een eed af, rechters en advocaten leggen een eed af en ook notarissen, bestuurders en staatshoofden leggen eden af. Het is hun professie zich aan hun specifieke taak toe te zullen wijden, naar beste kunnen en met de beste bedoelingen. De gemeenschap ziet deze mensen vervolgens als *beroepen*⁴ tot een specifieke taak en zaak en vertrouwt erop dat ze dit naar beste kunnen en met de beste bedoelingen zullen doen.

Tegenwoordig is het woord *professie* een term die niet meer zo gangbaar is. Het woord *beroep* is daarvoor in de plaats gekomen als het gangbare woord, en dit wordt vooral verstaan als 'datgene waarmee iemand zijn geld verdient.' Professioneel lijkt tegenwoordig voor velen vooral te betekenen dat je je ervoor laat betalen om iets te doen. Oppervlakkig gezien is de toewijding vervangen door de betaling. De gedachtegang volgt niet meer de lijn van de toewijding door de 'professional' zelf - dat iemand zich bezig houdt met een zaak vanuit een *persoonlijke* roeping en toewijding - maar de lijn van economisch nut voor *anderen*.

Tegenwoordig begrijpt men professionaliteit vooral als de officiële bevestiging van anderen dat de persoon in kwestie de vaardigheden bezit een zekere taak 'goed' uit te oefenen (het diploma). Deze bevestiging van anderen wordt vervolgens opnieuw door anderen bekrachtigd doordat men bereid is voor de uitoefening van de vaardigheden van de 'professional' te betalen. De professionaliteit van een persoon is dus verlegd, van de persoon zelf naar de anderen in diens gemeenschap. De gemeenschap verklaart nu van iemand dat deze professioneel is, allereerst door deze een diploma te verlenen en vervolgens voor de uitoefening van de

---

⁴ Uit M. Philippa e.a. (red.), *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*, Amsterdam University Press, 2004-2009: Mnl. *beroep* 'uitdaging, appèl' [1292; CG I, 1717]; vnnl. *beroep* 'ambt, broodwinning' [1642; WNT]. Afleiding met *be-* van het werkwoord *roepen*.

Mnd. *berop* 'roeping, beroep'; mhd. *beruf* 'roeping' (nhd. *Beruf* 'betrekking', *Berufung* 'roeping'); nfri. *berop*.

De betekenisontwikkeling is wrsch. beïnvloed door Latijn *vocātiō* 'roeping (in geestelijke zin)', een afleiding van het werkwoord *vocāre* 'roepen', zie vocaal 1 'betreffende de stem'. De Middelnederlandse betekenis 'uitdaging' heeft betrekking op de tweekamp waartoe een van een misdaad beschuldigd persoon geroepen kon worden; zie ook *berucht*. Eenzelfde ontwikkeling vanuit het grondwoord deed zich in het Middelhoogduits voor. Luther gebruikte het woord tevens in de betekenis 'ambt'. Het Vroegnieuwhoogduits heeft wrsch. de Vroegnieuwnederlandse betekenisontwikkeling naar 'broodwinning, werkkring' beïnvloed.

Als zn. komt het woord in een aantal vaste verbindingen voor: een *beroep* doen op 'iemand of iets te hulp roepen' [1898; WNT]; in hoger *beroep* gaan 'zich tot een hogere rechter wenden' [1898; WNT], te vergelijken met mnl. *ziin vonesse beroepen* voor *scepenen* 'tegen zijn vonnis in *beroep* gaan bij de *schepenen*' [1292; CG I, 356]; een *beroep* ontvangen 'door een kerkgemeente uitgenodigd worden om bij haar het ambt van predikant te bekleden' [1716; WNT].

De professionaliteit van het kunstenaarschap

aangeleerde vaardigheden te betalen. Iemand wordt dan ook *onprofessioneel* genoemd als men van mening is dat deze persoon de vaardigheden die nodig zijn om een zekere taak uit te oefenen niet goed genoeg beheerst. Daarom is zij of hij het niet waard *betaald* te worden voor zijn werk. Men klaagt over geleverd werk dat niet aan een nader te bepalen standaard voldoet (meestal de eigen tevredenheid, maar genoemd wordt vooral een (technische) vaardigheid). Het resultaat bevalt niet, en daarom is het werk niet professioneel - zo lijkt men nu te denken.

Als een professie datgene is geworden waarmee iemand zijn geld verdient, dan is zowel de chirurg als de schoonmaker professioneel, zowel de docent als de conciërge, zowel de kunstenaar als de tegelzetter, zowel de advocaat als de beveiligingsbeambte. Kortom, alles is professioneel waarvoor iemand maar betaald wordt. Je hebt amateur voetballers en profvoetballers. Je hebt amateur verzorgers (vaak familieleden, geliefden of vrijwilligers) en professionele zorgverleners. Amateur, dilettant ben je als je iets doet waarvoor je geen diploma hebt verkregen en waarvoor je niet betaald wordt, en professioneel ben je als je vaardigheden bevestigd zijn met een diploma en/of het je lukt een baan te vinden - of als je als zelfstandig ondernemer erin slaagt voor je werk betaald gekregen te worden. Steeds komt de bevestiging van een ander in plaats van de professional zelf.

omkeringen in denken en handelen: arbeiden of werken

In het tegenwoordige verstaan van de professie is het denken instrumenteel gemaakt aan het op *overleven*⁵ gerichte handelen. Een beroep is niet langer dat waar de professional zichzelf (haar of zijn *leven*) aan toewijdt, maar is geworden wat hem ertoe 'dient om' er geld mee te kunnen verdienen, en wat de gemeenschap ertoe dient om bepaalde goederen of diensten te verkrijgen (te overleven). Het beroep is geworden wat ertoe dient om het levensproces in stand te houden. Het is geen werk meer, dat aan het denken, spreken en handelen van mensen een zekere duurzaamheid verleent, maar is tot arbeid gereduceerd, zoals Hannah Arendt zo helder onderscheidde.⁶ Arbeid als het dwingende proces van productie en consumptie dat nodig is om het levensproces te onderhouden, zonder dat het een min of meer duurzame *wereld* opbouwt die een 'woning (kan) zijn voor de mensen tijdens hun verblijf op aarde'.⁷

Eveneens onderscheidde Arendt scherp wat het gevolg is van deze omkeringen. 'Wat wij ook doen, wij worden geacht het te doen om 'de kost te verdienen'; dat is immers het gebod van de maatschappij, en het aantal van hen die, met name in de

---

⁵ gericht op wat nodig is voor het levensonderhoud

⁶ zie bijvoorbeeld blz. 157 en 158, Hannah Arendt, *De menselijke conditie*, Boom, Amsterdam, 2018 - maar zeker het samenhangende geheel van de hoofdstukken 3 (arbeid), 4 (werken) en 5 (handelen).

⁷ blz. 158, Hannah Arendt a.w.

De professionaliteit van het kunstenaarschap

intellectuele beroepen, dit gebod zouden kunnen of willen negeren, is snel geslonken. (...) Uit een oogpunt van 'de kost verdienen' wordt iedere activiteit die niet onder het hoofd 'arbeiden' valt, een hobby.⁸

Vanwege de coronacrisis verleent de Nederlandse overheid op moment van schrijven noodsteun aan ondernemers. Toen ik als autonoom kunstenaar deze TOZO aanvraag, werd ik afgewezen. Ik zou niet voldoen aan het urencriterium. Toen ik belde om te vragen hoe men toch aan de foutieve veronderstelling kwam dat ik niet voldoende uren zou maken, want feitelijk werk ik ruim meer dan 40 uur per week, werd als verklaring gegeven dat ik te weinig verdiende volgens de betreffende jaarpoging van de belasting, die gevraagd werd bij de aanvraag. Als iemand zo weinig verdiend, zo redeneerden de ambtenaren die ik sprak, dan werkt deze te weinig uren ofwel worden deze uren niet betaald. In het eerste geval is het geen professioneel werk omdat er alleen zogenaamde 'vrije' tijd aan wordt besteed, in het tweede geval is het geen professioneel werk omdat er niet genoeg voor gevraagd of betaald wordt. De ambtenaar die ik sprak, zei me dan ook dat zij kunst opvatte als een hobby en niet als professioneel werk. Een opvatting die recentelijk ook door een minister is uitgesproken.⁹ De aanname is dus dat de uren die een professional maakt altijd volwaardig vergoed worden. Dat een professional een andere keuze maakt, om zijn professe vrij te waken van de omkeringen, die ik hierboven heb geschetst, in het verstaan en waarden van diens werk, is blijkbaar een onvoorstelbare, ongehoorde gedachte voor de ambtenaren van overheden in onze tijd.

de professionaliteit van een kunstenaar

Wat zegt dit alles nou over de professionaliteit van een autonoom, hedendaags kunstenaar? Er bestaat tegenwoordig een zeker begrip van professionaliteit zoals die zou moeten zijn: professioneel is dat waarvoor men betaald wordt en waar men 'de papieren' voor heeft verkregen. Wanneer we professionaliteit vanuit zijn oorsprong bekijken, en van daaruit begrijpen als: dat waar men zijn leven aan gewijd heeft, wordt het duidelijk dat dit een aan het eerst genoemde verstaan tegengesteld begripmoment is. Het gevolg van twee naast elkaar bestaande, maar aan elkaar tegengestelde begripmomenten is, dat wanneer een kunstenaar zijn professe,

---

⁸ blz. 117, Hannah Arendt a.w. - Arendt schreef dit werk in 1958

⁹ Eric Wiebes, minister van Economische Zaken en Klimaat in het interviewprogramma Zomergasten op 26-8-2018: 'Ik krijg vaak het verwijt dat ik helemaal niet met kunst ben opgegroeid. Dat is misschien waar. De eerste keer dat ik het Concertgebouw van binnen zag, was bij de uitvaartplechtigheid van Eberhard. Best een mooi gebouw dacht ik. En wat een akoestiek. Maar dat maakt mij wel strijdbaar dat ik vind dat de overheid dit soort keuzes niet voor ons moet maken. De ene hobby is niet beter dan de andere. Het is de loodgieter gegeven om zijn hobby net zo gewaardeerd te zien, of net zo weinig gewaardeerd te zien, als die van iemand anders.'
<https://www.at5.nl/artikelen/185750/eric-wiebes-was-nog-nooit-in-concertgebouw-geweest>

De professionaliteit van het kunstenaarschap

zoals ik, begrijpt als een praktijk van kennisverwerving en denken, en deze praktijk, zoals ik, wil beschermen tegen corruptie door 'het gebod ... het te doen om 'de kost te verdienen', dan wordt deze onder het andere begripmoment begrepen als een amateur. Het gekke is dat zo'n kunstenaar wel heeft gestudeerd aan een Academie die geen onderdeel was van een universiteit, maar daarentegen was ondergebracht bij het Hogere Beroepsonderwijs, en daarvan een diploma heeft ontvangen - als bewijs van anderen dat hij de vaardigheden bezit het 'beroep' van kunstenaar uit te oefenen. De kunstenaar bezit dus wél een diploma, de papieren die zijn vaardigheid van het 'hoogste beroepsniveau'¹⁰ extern bevestigen, maar laat zich niet betalen voor zijn werk volgens het gangbare systeem van productie en consumptie van zijn tijd. De kunstenaar is onder het eerste begripmoment, waar men professionaliteit begrijpt als dat waar men voor betaald wordt en de papieren voor heeft, zowel niet-professioneel als wel professioneel.¹¹ Onder het tweede begripmoment, dat uitgaat van een oorspronkelijke betekenis van professie als gelofte tot toewijding, is de kunstenaar juist de professional bij uitstek: hij investeert zijn tijd en zijn geld in de praktijk, en wel in ruime mate. Onder de huidige, maatschappelijk gangbare opvatting van wat professionaliteit zou moeten behelzen om als professioneel begrepen en gewaardeerd te kunnen worden, speelt toewijding echter geen rol. De econoom Hans Abbing heeft het vanuit deze, nu gangbare economische opvatting van professie, de werk verhouding van de kunstenaar de hoge werkvoorkeur van de kunstenaar genoemd.¹² Abbing wijst daarmee op het element van toewijding, hoewel dit eigenlijk geen dimensie is van het gangbare economisch verstaan van professionaliteit. Hij spreekt in ieder geval onomwonden van 'grote groepen mislukte kunstenaars die niet gauw zullen toegeven dat ze mislukt zijn, maar die wel zichtbaar slecht af zijn.'¹³ De term 'mislukte' heeft bij Abbing betrekking op dat gangbare, economische verstaan van professionaliteit.

Een kunstenaar die de praktijk van autonome, hedendaagse kunst wil beschermen vanuit zijn toewijding aan de intrinsieke goederen (maatstaven van excellentie die van toepassing zijn op deze vorm van activiteit en deze deels definiëren¹⁴) van deze

---

¹⁰ zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/44/helft-kunstenaars-had-inkomen-onder-de-30-duizend-euro/hoogste-beroepsniveau>

¹¹ Hoewel het een gerechtvaardigde vraag kan zijn of een studie autonome kunst wel of niet een opleiding tot een beroep kan zijn, met andere woorden: of 'kunstenaar' wel een beroep is, en zo ja, welke vaardigheden dan geleerd en getoetst moeten zijn. Ik denk dat deze vaardigheden meer lijken op die welke bijvoorbeeld wetenschappers nodig hebben bij het bedrijven van een wetenschap, dan op de technische vaardigheden die men kan beoordelen als 'juist' of 'verkeerd' toegepast in ambachtelijke en technische beroepen. Zie ook de beschrijving van het CBS bij voetnoot ¹⁰.

¹² in navolging van David Throsby, A Work-Preference Model of Artist Behaviour, in: Alan Peacock en Ilde Rizzo, Cultural Economics and Cultural Policies, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 1994.

¹³ <https://www.dewitteraaf.be/artikel/detail/nl/2722>, onder het hoofdstuk: 'Tot slot: te veel kunstenaars?'

¹⁴ blz. 187, Alasdair MacIntyre, After Virtue, Duckworth, London, 2004

De professionaliteit van het kunstenaarschap

praktijk,¹⁵ zal keuzes maken die onder de tegenwoordige, meest gangbare (economische) opvatting van professionaliteit, als onprofessioneel worden begrepen. Zo'n kunstenaar zal er bijvoorbeeld voor kiezen vooral onzichtbaar te zijn vanuit dat gangbare systeem van productie en consumptie, waar men 'werkt' om er 'de kost' mee 'te verdienen'.¹⁶ Zo'n kunstenaar zal er wellicht voor kiezen om geen ding-achtig werk meer te maken, dat verkocht, bezeten en vermarkt kan worden.¹⁷ Zo'n kunstenaar mist zijn bestemming binnen een commerciële setting en zoekt naar een context waarbinnen zijn werk - als praktijk - wel kan functioneren.

Maar wat betekent het als niet alleen de galeristen, de overheidsfondsen en de ambtenaren, maar zelfs medekunstenaars professioneel zijn gaan noemen wat wordt gedaan om er 'de kost' mee te verdienen? Naar mijn idee zit een kunstenaar die zijn professe verstaat als toewijding aan een praktijk niet alleen in de marge een samenleving die dit als onprofessioneel verstaat, en zelfs als 'hobby', maar ook in de marge van wat doorgaans wordt verstaan als de kunstwereld. Cady Noland beschreef het zo: 'Zelfs als er één set doelen binnen een samenleving bestond, die wenselijk werd geacht te bereiken, is het zeker zo dat de toegang tot die doelen verschillend zal zijn voor verschillende groepen binnen die samenleving. Waar de ene groep positief kan worden gestuurd door een institutionele en constitutionele gemakkelijke toegang tot die doelen, moet een andere groep misschien proberen die doelen op andere manieren te bereiken, manieren die eigenlijk tegen de regels ingaan.'¹⁸ Maar in het geval van de kunstenaar die zijn professe begrijpt als toewijding, is het zo dat zelfs haar of zijn *begrip* van professionaliteit al 'tegen de regels' ingaat van wat doorgaans wordt begrepen als de kunstwereld. Nog los van de doelen die binnen zo'n stukje samenleving, dat getekend wordt door sociale status,¹⁹ als wenselijk worden geacht. Geen wonder dat zo'n kunstenaar zich afkeert van die kunstwereld, en juist probeert haar of zijn werk niet meer te verkopen en te laten zien in zo'n context. Galeristen, overheidsfondsen, ambtenaren en vele anderen zullen erbij staan sputteren tegen zo'n kunstenaar: dat is héél erg onprofessioneel van je. En zo'n kunstenaar rest dan eigenlijk niets anders dan te zeggen: ja, het is inderdaad allemaal érg onprofessioneel.

In het midden latend op wie dat nou zou slaan.

TK 15-5-2020

---

¹⁵ zie blz. 186-197, Alasdair MacIntyre a.w.

¹⁶ behalve aan mijzelf, denk ik hier bijvoorbeeld aan Stanley Brown

¹⁷ behalve aan mezelf, denk ik hier bijvoorbeeld aan Ian Wilson

¹⁸ <http://jca-online.com/noland.html>

¹⁹ Zie het onderzoek: S. P. Fraiberger et al., Quantifying reputation and success in art, Science 10.1126/science.aau7224 (2018)